Eduskunnan hallintovaliokunnalle
HaV@eduskunta.fi

Eduskunnan hallintovaliokunnan lausuntopyyntö

HE 175/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle eurooppalaista sähköisten todisteiden esittämismääräystä ja säilyttämismääräystä koskevaksi lainsäädännöksi

Kirjallinen asiantuntijalausunto

Käräjätuomari Anu Juho

Yleistä

Helsingin käräjäoikeus on osallistunut asiaa koskevaan lainvalmisteluun oikeusministeriön työryhmässä. Käräjäoikeus on myös antanut lausuntonsa luonnoksesta asiaa koskevaksi hallituksen esitykseksi työryhmätyön päätyttyä. Käräjäoikeuden antamaa palautetta on otettu huomioon lopullisessa hallituksen esityksessä.

Asiakokonaisuus on hyvin monimutkainen ja haastava. Osasyy vaikeaselkoisuudelle on asetuksessa tarkoitettuja pakkokeinoja koskevan kansallisen pakkokeinolain monimutkainen sääntelytapa. Asetuksen täytäntöönpanon tässä vaiheessa pakkokeinolain muutostarpeita ei ole tarkasteltu, joten eri tietoluokissa käytettäväksi tulevien pakkokeinojen vaikeaselkoisuus säilyy ja korostuu entisestään. Lisäksi asetuksen voimaantulon jälkeen voi käsillä olla tilanteita, joissa kansallisesti esitutkinnassa ei ole saatavissa kaikkia vastaavia tietoja, joita asetuksen nojalla annetun määräyksen täytäntöönpanolla edellytetään luovutettavaksi toiseen jäsenvaltioon. Näistä syistä olisi syytä tarkastella myös sähköisen todisteiden hankkimiseen liittyvien pakkokeinolain lainkohtien muutostarpeet pakkokeinolain uudistusta varten perustetussa työryhmässä.

Toimivaltaisten viranomaisten määrittäminen

Asetusta täydentävän sääntelyn vaikeaselkoisuuden osasyy on siinä, että tutkinnanjohtajan toimivalta Suomessa esitutkinnassa poikkeaa suurimmasta osasta unionin muista jäsenvaltioista. Muualla oikeusviranomaisten eli syyttäjän ja tuomioistuimen rooli ja vastuu ovat suurempia, joten näissä jäsenvaltioissa uusien tehtävien säätäminen ja integroiminen osaksi arkityötä

käy Suomen viranomaisia sujuvammin rikostutkintaan jo perinteisesti osallistuneilla viranomaisilla.

Esityksessä suuressa merkityksessä täydentävän lainsäädännön suhteen on sen arviointi, miten kansallisesti määrittelemme toimivaltaisen viranomaisen eri tietolukissa ja eri tilanteissa. Asetuksen 4 artikla säätää toimivallan asiassa toimivaltaiselle tuomarille, tuomioistuimelle, tutkintatuomarille tai yleiselle syyttäjälle tai mille tahansa muulle määräyksenantavan valtion määrittelemälle toimivaltaiselle viranomaiselle, joka toimii tukintaviranomaisena rikosoikeudellisessa menettelyssä kansallisen lainsäädännön nojalla ja jolla on toimivalta antaa todisteiden keräämistä koskeva määräys, jolloin edellä mainitun oikeusviranomaisen on vahvistettava eurooppalainen esittämismääräys. Tiettyjen tietoluokkien (sensitiiviset tiedot) kohdalla toimivaltainen tai vahvistava viranomainen voi olla ainoastaan tuomioistuin (tuomioistuin, tuomari tai tutkintatuomari).

Esityksessä ehdotettu malli toimivaltaisista viranomaisista esittämismääräyksen ja säilyttämismääräykseen antamiseen on perusteltu ja kannatettava. Eri vaihtoehtoja toimivallan määrittämiseksi on arvioitu esityksessä huolellisesti.

Esityksessä ehdotettu poliisin päävastuullinen täytäntöönpanoviranomaisrooli on asianmukainen ja perusteltu ottaen huomioon poliisin rikostutkintaan liittyvät kansalliset toimivaltuudet. Esityksessä ehdotettu malli oikeusviranomaisen osallistumiseksi ja täytäntöönpanoon liittyvien tehtävien keskittämiseksi asetuksen 8 artiklan ns. notifikaatiotilanteissa Helsingin käräjäoikeuteen on lähtökohtaisesti myös kannatettava ja oikeudellisesti perustelu ratkaisu. Tuomioistuimen määrittely täytäntöönpanoviranomaiseksi on perusteltua ehdotetuin tavoin niissä tilanteissa, joissa täytäntöönpano edellyttää erityistä oikeudellista harkintaa. Tästä huolimatta mahdollinen olisi myös malli, jossa täytäntöönpanoviranomaiseksi tuomioistuimen asemesta säädettäisiin syyttäjä. Syyttäjät osallistuvat jo tällä hetkellä esitutkintayhteistyöhön ja heillä on vahva osaaminen kansainvälisestä rikosoikeusyhteistyöstä. Lisäksi syyttäjien mahdollisuudet asetuksen edellyttämään joustavaan ja nopeaan toimintaan ovat tuomioistuinta paremmat jo heitä koskevan prosessuaalisen sääntelynkin johdosta. Tosin on otettava huomioon, että 8 artiklan tilanteet koskevat liikenne- ja sisältötietoja eli yksityiselämän piiriin kuuluvia tietoja, joita koskevissa pakkokeinoissa syyttäjällä ei ole kansallisestikaan toimivaltaa. Esittämismääräyksellä voi olla myös vahvempi liityntä Suomessa tai muussa maassa olevaan henkilöön kuin muilla asetuksen nojalla annettavilla määräyksillä. Näistä syistä esitystä ja siinä ehdotettua mallia voi toimivaltajaon selkeyden kustannuksella pitää perusteltuna.

Säännöskohtaisia huomioita

Esityksen 5 ja 6 §:t käyttäjälle ilmoittamisesta ja siitä poikkeamisesta ovat nyt luonnosvaiheen pykäläehdotukseen verrattuna riittävän selkeitä. Niistä ei ole tässä vaiheessa enää enemmälti lausuttavaa.

Resurssit

Asetus tulee voimaan 18.8.2025. Esityksessä on arvioitu, että lainmuutoksen vaikutus resursseihin olisi noin 1–3 lisähenkilötyövuotta. Pääosa tästä tarpeesta kohdistuisi Helsingin käräjäoikeuteen.

Lisäresursseja ei tuomioistuimille e-evidence-sääntelyyn liittyen ole kuitenkaan osoitettu. Tarpeen arviointi on lisäksi haastavaa, kun arviot sisään tulevien asioiden määristä vaihtelevat suuresti. Resurssitarvetta arvioitaessa on otettava huomioon, että käräjäoikeuksille on tullut eri lainsäädäntömuutosten

seurauksena uusia tehtäviä jo pitkään. Nämä eivät ole vaikuttaneet yksittäisinä pistemäisinä muutoksina toteutettuina resursseihin. Viimeisin muutos on 15.12.2025 voimaan tullut pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muutos, jonka seurauksena maantieteellisesti toimivaltainen käräjäoikeus myöntää luvan laite-etsintöjen suorittamiseen. Näiden kiireellisinä käsiteltävien asioiden määrä on ollut oletettua suurempi. Lisäksi aina yhden jutun kirjaamisen ja ratkaisemisen viemä työaika on osoittautunut arvioitua suuremmaksi. Tilanne kokonaisuutena on muodostumassa kestämättömäksi.

Esityksessä on todettu, ettei esitetyillä muutoksilla ole talousarviovaikutuksia, koska uudet lainsäädännöstä tulevat velvoitteet ja tehtävät pääsääntöisesti resursoidaan luopumalla olemassa olevista tehtävistä tai tehostamalla nykyisten tehtävien hoitamista. Koska tuomioistuimilla on lakiin perustuva velvollisuus käsitellä kaikki saapuvat asiat, Helsingin käräjäoikeudella ei ole mahdollisuutta oman harkintansa mukaan luopua jostakin osasta tehtäviään. Asetuksessa tarkoitettujen asioiden käsittelyn tehostamisen mahdollisuuksia taas rajoittaa osaltaan niihin jo sisältyvä kiire-elementti mutta myös ratkaisutoiminnassa noudatettavan menettelyn varsin yksityiskohtainen unionin oikeuden ja kansallisen täydentävän lain tasoinen sääntely.

Niin ikään esityksessä tarkoitettu jälkikäteinen resurssien seurata ja resurssitarpeen kasvuun liittyvä arviointi kehys- ja talousarviomenettelyssä tarkoittaa viiveellä tapahtuvaa puuttumista lisääntyneeseen työmäärään ja resurssivajeeseen. Kun Helsingin käräjäoikeus kohdentaa työpanoksensa uusiin työtehtäviin pois muista asiaryhmistä, ruuhkautuneen käräjäoikeuden työtilanne heikkenee entisestään. Tosiasiassa tämän voi olettaa johtavan käsittelyaikojen pidentymiseen ja orastavan ratkaisujen määrällisen kasvun kääntymiseen laskusuutaan. Tästä syystä huoleni kehityssunnasta on tällä hetkellä vakava.

Tietojärjestelmät ja koulutus

Helsingin käräjäoikeus korostaa tarvetta saada tietojenvaihtoon käytettävä tiedonvaihtoportaali (Judex) toimintavalmiiksi myös kansallisen osuuden osalta asetuksen soveltamisen alkuun mennessä. Lisäksi työnkulun tehokuuden varmistamiseksi rajapinnan valmistelu kansalliseen asianhallintajärjestelmään Aipaan olisi syytä saada käynnistettyä. Tietojärjestelmien kehitystyö ei kuitenkaan onnistu ilman lisäresursseja. Helsingin käräjäoikeuden tämänhetkisen tiedon mukaan pelkästään kansallisten pakkokeinoasioiden siirtyminen Aipa-käyttöjärjestelmään on haaste, joten ongelmat eivät ole vähenemässä.

Esityksessä ehdotetaan tuomioistuimille uusia tehtäviä. Uusi sääntelyltään monimutkainen ja osaksi oikeudellisesti haastava asiaryhmä tulee edellyttämään henkilökunnan kouluttamista. Riittävä koulutus tulisi varmistaa, jotta tehokas ja oikeudellisesti laadukas ratkaisutoiminta saadaan varmistettua. Asetuksessa tarkoitettujen asioiden ratkaiseminen edellyttää yhteistyötä eri viranomaisten välillä, mikä tulee selvittää ennen voimaantuloa. Valmistautuminen ja perehdys tulevat viemään aikaa ja sitomaan resursseja. Tällä hetkellä perehdytykseen ei ole varattu resursseja. Tilanne on huolestuttava.

Helsingin käräjäoikeutta ehdotetaan täytäntöönpanoviranomaiseksi tilanteissa, jotka sisältävät erityistä oikeudellista harkintaa. Kun asetus perustuu suorin yhteyksiin palveluntarjoajien ja toisaalta erikseen määritellyissä tilanteissa määräyksen antaneen valtion viranomaisten kanssa, tuomarin kielitaito nousee tärkeään asemaan. Kattava kielitaito ei ole perinteisesti ollut edellytys tuomarin tehtävien hoitamisessa. Konekieliset käännökset eivät ole oikeudellisissa

asioissa pienten kielten kohdalla erityisen laadukkaita, eikä tuomioistuimille ole edes tarjolla tietoturvan edellytykset täyttävää käännösohjelmaa. Käännökset edellyttävät lisäksi aina tarkastamista ja korjaamista. Uutena elementtinä tuomarin tehtäviin kuuluva asian selvittäminen puhelimitse tai sähköpostitse esityksessä esiin nostetuin tavoin englannin kielellä suoraan palveluntarjoajan tai toisen jäsenvaltion viranomaisen kanssa oikeudellisesti monimutkaisessa asiassa tulee olemaan suuri haaste. Tietyntasoisen kielitaidon varmistaminen on välttämätöntä asetuksessa tarkoitettujen asioiden hoitamisessa ja se edellyttää koulutusta. Toistaiseksi tähän ei ole osoitettu resursseja eikä mahdollisuutta.

Asiantuntijalausunnon on laatinut osastonjohtaja, käräjätuomari Anu Juho.

Helsingin käräjäoikeus

Sirpa Pakkala

Laamanni

Jakelu Hallintovaliokunta

Tiedoksi käräjätuomari Anu Juho

Digital PDF Signature / Digitaalinen PDF-allekirjoitus
Sirpa Pakkala
Laamanni
Helsingin käräjäoikeus
sirpa.pakkala@oikeus.fi